

Наталія ФЕДИНА,

доцент кафедри теорії права, конституційного та приватного права Львівського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент;

Олександра КУШНІРУК,

здобувач Львівського державного університету внутрішніх справ

ПОНЯТТЯ, МЕХАНІЗМИ ТА ФОРМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ ЛЮДИНИ НА БЕЗОПЛАТНУ ПРАВОВУ ДОПОМОГУ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Кожна людина в Україні народжується вільною та одразу набуває певних природних та приватних особистих прав, таких як право на життя, здоров'я, свободу, повагу своєї честі та гідності, вільний розвиток своєї особистості тощо. Пріоритетом кожної демократичної держави є не лише дотримання конституційних прав та свобод особи, а й забезпечення механізму їхньої реалізації [1, с. 4].

Захист прав та свобод людини, їх утвердження та забезпечення є головним завданням будь-якої демократичної держави. Конституція України гарантує дотримання основних прав людини і серед них права на отримання кваліфікованої правової допомоги. В окремих, передбачених законодавством випадках, це надання безоплатної правової допомоги. Безкоштовна юридична допомога, як один із проявів соціальної держави, що піклується про своїх громадян, протягом всього існування державності тією чи іншою мірою зберігалася державою [1, с. 4].

Варто зауважити, що сьогодні наша держава переживає дуже важкі часи, тому що 24 лютого 2022 року на територію України почалася повномасштабна війна з Росією. З початком війни в Україні запроваджено військовий стан. Наслідки цієї війни наразі жахливі, це стосується руйнувань, особисто людей (згвалтування, мародерство), вбивства, катування та багато інших злочинів, що відбуваються. Тому, саме зараз необхідно забезпечити безоплатну правову допомогу в період військового стану населенню держави України.

Одним із дієвих засобів реалізації прав та свобод особи є інститут правової допомоги, загальнодоступність якого обумовлюється можливістю її безоплатного отримання для певних верств населення. Так, відповідно до ст. 59 Конституції України право на правову (правничу) допомогу слід розуміти як гарантовану державою можливість будь-якій особі незалежно від характеру її правовідносин з державними органами, органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, юридичними та фізичними особами вільно, без неправомірних обмежень отримувати допомогу з правових питань в обсязі і формах, яких вона потребує. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно. Указаний конституційний припис є важливим орієнтиром для забезпечення рівного доступу до правосуддя [1, с. 4].

Правова безоплатна допомога є багатоаспектною, різною за змістом, обсягом та формами і може включати консультації, роз'яснення, складення позовів і звернень, довідок, заяв, скарг, здійснення представництва, зокрема в судах та інших державних органах, захист від обвинувачення тощо. Вибір форми та суб'єкта надання такої допомоги залежить від волі особи, яка бажає її отримати. При цьому у передбачених законом випадках, зокрема для захисту прав і свобод дітей, неповнолітніх батьків та для захисту від обвинувачення, відповідні державні органи, їх посадові та службові особи під час здійснення своїх повноважень зобов'язані забезпечити надання зазначеним особам необхідної правової допомоги.

Право на правову безоплатну допомогу – це гарантована державою можливість кожної особи отримати таку допомогу в обсязі та формах, визначених нею, незалежно від характеру правовідносин особи з іншими суб'єктами права [2].

Безоплатна правова допомога гарантується державою та повністю або частково надається за рахунок коштів Державного бюджету України, місцевих бюджетів та інших джерел. Безоплатна правова допомога поділяється на первинну та вторинну.

Право на безоплатну первинну правову допомогу мають усі особи, які перебувають під юрисдикцією України. Безоплатна первинна правова допомога включає, зокрема, такі види правових послуг:

- 1) надання правової інформації;
- 2) надання консультацій і роз'яснень з правових питань;
- 3) складення заяв, скарг та інших документів правового характеру (крім документів процесуального характеру);
- 4) надання допомоги в забезпеченні доступу особи до вторинної правової допомоги та медіації.

Право на безоплатну вторинну правову допомогу мають категорії осіб, що визначені статтею 14 Закону України «Про безоплатну правову допомогу». Безоплатна вторинна правова допомога включає такі види правових послуг:

- 1) захист;
- 2) здійснення представництва інтересів осіб, що мають право на безоплатну вторинну правову допомогу, в судах, інших державних органах, органах місцевого самоврядування, перед іншими особами;
- 3) складення документів процесуального характеру [3].

Суб'єктами надання безоплатної первинної правової допомоги є: органи виконавчої влади; органи місцевого самоврядування; фізичні та юридичні особи приватного права; спеціалізовані установи; центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги.

Суб'єктами надання безоплатної вторинної правової допомоги в Україні є центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги; адвокати, включені до Реєстру адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу.

Звернення про надання безоплатної первинної правової допомоги надсилаються або подаються особами, які досягли повноліття, безпосередньо до центральних та місцевих органів виконавчої влади,

територіальних органів центральних органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування відповідно до їх компетенції.

Звернення про надання безоплатної первинної правової допомоги, що стосуються дітей, надсилаються або подаються їх законними представниками, що стосуються осіб, визнаних судом недієздатними, або дієздатність яких обмежена судом, надсилаються або подаються їх опікунами чи піклувальниками [3].

З метою забезпечення ефективної реалізації державної політики у сфері надання безоплатної правової допомоги, незалежності та прозорості управління системою надання безоплатної правової допомоги утворено Наглядову раду Координаційного центру з надання правової допомоги.

Отримати правову допомогу можна в центрах з надання безоплатної вторинної правової допомоги, бюро правової допомоги або дистанційно (телефоном чи онлайн).

Українці, які зараз змінюють місце проживання у зв'язку з воєнними діями, є внутрішньо переміщеними особами. Згідно з законом «Про безоплатну правову допомогу», вони мають право на безоплатну вторинну правову допомогу. Водночас, як повідомляє управління комунікацій Координаційного центру з надання правової допомоги, всі інші категорії громадян, які мали право на таку допомогу до введення воєнного стану, наразі також можуть скористатися послугами безоплатної правової допомоги [3].

Українська система надання безоплатної правової допомоги – найбільша в Європі та один із найуспішніших соціальних проєктів Міністерства юстиції України, Уряду та міжнародних партнерів. Разом з тим, система безоплатної правової допомоги продовжує розвиватися, прагнучи як найкраще відповідати сучасним викликам, особливо в період військового стану [4].

Тому в підсумку можна зазначити, що на сьогоднішній день, в Україні є дуже актуальним питання реалізації права особи на безоплатну правову. І наукові праці з цього питання, допоможуть усім бажаючі поглибити або отримати знання про свої права у сфері отримання правових послуг на первинну та вторинну правову допомогу, що відповідно набуло актуальності під час військового стану в Україні.

Список використаних джерел

1. Право особи на безоплатну правову допомогу. Ю. О. Данилевська, Павлик, З. З. Петрович, У. О. Цмоць. Колективна монографія. Львів: ЛьвДУВС, 2018. 136 с.

2. Право на правову допомогу. URL: <https://ccu.gov.ua/storinka-knygy/4310-pravo-na-pravovu-dopomogu>.

3. Безоплатна правова допомога під час війни: хто має право і як отримати URL: <https://zmina.info/articles/bezoplatna-pravova-dopomoga-pid-chas-vijny-hto-maye-pravo-i-yak-otrymaty/>.

4. Безоплатна правова допомога. URL: https://minjust.gov.ua/legal_aid.